

ПОНЯТТЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В РЕГІОНІ

CONCEPT OF ORGANIZATIONAL FORMS OF INTERIOR AS A SUBJECT ENFORCEMENT IN THE REGION

Прокопенко О.Ю.,

кандидат юридичних наук, начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету підготовки фахівців міліції громадської безпеки та кримінальної міліції у справах дітей Харківського національного університету внутрішніх справ

У статті на основі наукових поглядів учених досліджено етимологію та зміст поняття «організаційна форма». Сформульовано авторське визначення зазначеного поняття. Виділено основні організаційні форми діяльності органів внутрішніх справ як суб'єкта забезпечення правопорядку в регіоні, до яких віднесено науково-методичне, інформаційно-аналітичне та матеріально-технічне забезпечення.

Ключові слова: організація, організаційна форма, органи внутрішніх справ, забезпечення правопорядку.

В статье на основе научных взглядов ученых исследована этимология и содержание понятия «организационная форма». Сформулировано авторское определение вышеуказанного понятия. Выделены основные организационные формы деятельности органов внутренних дел как субъекта обеспечения правопорядка в регионе, к которым отнесено научно-методическое, информационно-аналитическое и материально-техническое обеспечение.

Ключевые слова: организация, организационная форма, органы внутренних дел, обеспечения правопорядка.

The article, based on scientific views of scientists studied etymology and meaning of "organizational form". Formulated author's definition of "organizational form". The main organizational forms of work of the police as a subject of law and order in the region, which include scientific-methodical, informational, analytical and logistical support.

Key words: organization, organizational form, bodies of internal affairs, the rule of law.

Постановка проблеми. Поряд із правовими формами діяльності органи внутрішніх справ, діючи як суб'єкти забезпечення правопорядку в регіоні, використовують організаційні форми. Не викликає сумніву, що з'ясування сутності, виокремлення характерних ознак і конкретних видів організаційних форм діяльності вищенаведених суб'єктів є запорукою якісного, повного й багатогранного дослідження особливостей змісту діяльності цих органів у цілому.

Стан дослідження. Проблематиці аналізу організаційних форм діяльності органів внутрішніх справ приділялась увага в наукових дослідженнях таких учених, як В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, О.М. Музичук, О.В. Негодченко, В.І. Олефір, В.Ф. Опришко, М.Ф. Орзіх, П.М. Рабинович, О.П. Рябченко, А.О. Селіванов, О.Ф. Скакун, М.М. Тищенко, В.М. Шаповал, В.К. Шкарупа, О.М. Якуба та інші. Проте залишаються не розкритими питання, що стосуються організаційних форм діяльності органів внутрішніх справ як суб'єкта забезпечення правопорядку в регіоні.

Тому **мета** статті – дослідити теоретичні підходи щодо визначення організаційних форм діяльності органів внутрішніх справ; виділити організаційні форми діяльності органів внутрішніх справ як суб'єкта забезпечення правопорядку в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Так, для вирішення поставленого вище завдання насамперед необхідно з'ясувати сутність такого поняття, як «організація». Якщо розглядати вищенаведене поняття з точки зору етимології, то ще в давньогрецькій (*δρῶνον*) і латинській (*organum*) мовах воно вжива-

лося на позначення інструмента, знаряддя. У сучасному ж значенні поняття «організація» походить від франц. *organisation*, що в буквальному перекладі означає упорядкування [1, с. 569]. У сучасній українській мові слово «організація» використовують у декількох значеннях:

- дія за значенням організувати, тобто забезпечувати, влаштовувати що-небудь, вишукуючи для цього необхідні можливості;
- чітко налагоджувати, належно впорядковувати що-небудь;
- комплекс заходів, зміст яких полягає в координації дій окремих елементів системи [2, с. 853].

Не оминули своєю увагою визначення поняття «організація» й філософи. Зокрема, у філософських енциклопедичних словниках вищенаведене поняття трактують таким чином:

- внутрішня впорядкованість, узгодженість;
- сукупність процесів або дій, що ведуть до утворення та вдосконалення взаємозв'язків між частинами цілого;
- взаємодія більш чи менш диференційованих та автономних частин цілого, що обумовлені його побудовою [3, с. 448].

З огляду на специфіку нашої статті, а саме її юридичну спрямованість, необхідно навести точки зору щодо змісту досліджуваного поняття, що зустрічаються як у спеціалізованій юридичній енциклопедичній літературі, так і серед учених-правознавців. Так, у науково-правових колах поняття «організація» тлумачать, зокрема, як:

– властивість будь-якого матеріального об'єкта, що виявляється у впорядкованості структури, внутрішньої побудови;

– сукупність пов'язаних між собою складових частин (елементів) відповідного об'єкта, а також зв'язків (взаємовідносин) між ними й іншими об'єктами, у результаті чого утворюється певне зовнішнє органічне середовище;

– об'єктивне явище, притаманне всім керованим соціальним об'єктам [1, с. 569];

– раціональне сполучення та впорядкування всіх елементів певного об'єкта в часі та просторі таким чином, щоб кожен із них сприяв успіху його діяльності;

– систему свідомо скоординованих дій двох і більше осіб, що має на меті об'єднання й підкорення собі дій усіх її членів [4, с. 100];

– певну діяльність, що включає розподіл функцій, повноважень, обов'язків, налагодження сталих зв'язків, координацію тощо [5, с. 19].

Окрім вищенаведеного, у науково-правових колах зустрічається й визначення власне поняття «організаційні форми діяльності». Зокрема, О.Ф. Скакун у своєму підручнику «Теорія держави і права», розглядаючи особливості форм здійснення функцій держави, зауважує, що під організаційними формами здійснення зазначених функцій треба розуміти управлінську діяльність, яка позбавлена юридичної оболонки, не вимагає суворого юридичного оформлення, не пов'язана з виконанням юридично значимих дій, які зумовлюють правові наслідки. Разом із тим вищенаведене не означає, що організаційна форма діяльності жодним чином не регулюється правом: вона підзаконна, здійснюється в межах чинного законодавства та компетенції того чи іншого органу. У такому випадку правом регулюється лише загальна процедура вчинення дій [6, с. 78–79]. Отже, учений вказує на головну ознаку організаційних форм діяльності, а саме на те, що хоча такі форми й засновані на правових приписах, проте не спричиняють жодних правових наслідків.

Під час визначення організаційно-правових основ менеджменту в органах внутрішніх справ С.В. Петков дійшов висновку, що організаційні форми діяльності являють собою способи підвищення продуктивності праці відповідних осіб, які оперують інформацією та приймають управлінські рішення за допомогою впровадження наукових методик у галузі планування й організації робочого часу, раціоналізації робочих операцій, а також створення найкращих умов роботи [7, с. 106]. Грунтуючись на аналізі наведеного С.В. Петковим визначення поняття «організаційні форми діяльності», можна виділити ще одну ознаку таких форм, а саме їх допоміжний, обслуговуючий характер. Інакше кажучи, лише в результаті реалізації організаційних форм неможливо досягнути кінцевої мети діяльності відповідного суб'єкта. Разом із тим ефективно використання зазначених форм набагато спрощують досягнення цілі.

На підтримку вищенаведених висновків наведемо позицію Г.В. Атаманчук, яку він відстоює в ав-

торському курсі лекцій із теорії держави та права. Так, на думку вченого, під організаційними формами діяльності треба розуміти способи вільного колективного пошуку оптимального варіанта вирішення управлінських проблем [8, с. 173]. При цьому, як наголошують у науково-правових колах, такі дії або передують реалізації влади, або є наслідком, що постає з процесу такої реалізації, а сама їх роль є винятково допоміжною. Кожна така дія не викликає безпосередніх юридичних наслідків (на відміну від форм правових), однак певною мірою впливає на правовий результат [9, с. 43]. Отже, можна з упевненістю стверджувати, що хоча організаційні форми діяльності державних органів, у тому числі органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні, у підсумку й відіграють допоміжну (обслуговуючу) роль щодо інших (правових) форм їхньої діяльності, їх значення не можна недооцінювати. У деяких випадках без їх використання поставлені законодавством перед відповідними органами держави завдання виконати буде або неможливо взагалі, або принаймні дуже складно.

Таким чином, з урахуванням вищенаведеного значимо, що організаційні форми діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні характеризуються такими ознаками:

– являють собою комплекс заходів, спрямованих на підвищення ефективності виконуваних органами внутрішніх справ завдань і функцій із забезпечення правопорядку в регіоні;

– забезпечують досягнення кінцевої мети діяльності органів внутрішніх справ у зазначеній сфері – дотримання та зміцнення правопорядку в регіоні;

– забезпечують належне й більш ефективно виконання інших, насамперед правових, форм діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні;

– відіграють допоміжну (обслуговуючу) роль щодо правових форм діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні.

Отже, беручи до уваги зазначені вище положення, під організаційними формами діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні треба розуміти засновані на приписах нормативно-правових актів напрями діяльності цих органів, що мають допоміжний (обслуговуючий) характер і сприяють досягненню кінцевої мети – дотриманню та зміцненню правопорядку в регіоні; їх здійснення жодним чином не зумовлює юридично значимих наслідків.

Досягнувши окресленого раніше завдання щодо з'ясування сутності й характерних ознак організаційних форм діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні, перейдемо до визначення їх конкретних видів. Так, більшість учених-правознавців серед організаційних форм діяльності державних органів називають такі:

1) організаційно-регламентуюча:

– розробка наукових рекомендацій;

– підготовка проектів документів;

- організація виборів;
- підбір і розміщення кадрів;
- інша поточна робота із забезпечення діяльності органів держави;

2) організаційно-господарська – організація бухгалтерського обліку, статистики, постачання й інша оперативно-технічна та господарська робота;

3) організаційно-ідеологічна (інформаційна) – організація інформування про нормативні акти, їх роз'яснення, формування суспільної думки та проведення іншої пропагандистської роботи [6, с. 79].

Окрім вищевказаного, організаційні форми діяльності державних органів поділяють на такі:

1) основні – сесія Верховної Ради України, Верховної Ради АРК і місцевих рад, засідання Кабінету Міністрів України та Ради міністрів АРК, засідання тимчасових спеціальних і слідчих комісій, підкомісій і робочих груп, комітетів Верховної Ради України, депутатських груп і фракцій, Погоджувальної ради депутатських груп і фракцій, самостійна робота депутатів у виборчих округах тощо;

2) допоміжні – проведення координаційних нарад, науково-практичних конференцій, офіційні візити за кордон і робочі поїздки країною, прес-конференції, інтерв'ю, індивідуальний прийом громадян і посадових осіб, телефонні переговори тощо [9, с. 43].

Крім того, під час дослідження особливостей правового регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади Ю.В. Мельник звертає увагу на те, що традиційно до організаційних форм діяльності органів виконавчої влади включають також такі:

1) організаційні дії (або заходи): громадсько-організаційні дії або дії організаційно-інструктивного характеру, проведення нарад, поширення позитивного досвіду, інформацію про негативні явища в управлінні та ступені їх поширеності, розробку методичних рекомендацій і наказів, надання практичної допомоги виконавцям, прес-конференції представників відповідних державних органів тощо;

2) матеріально-технічні дії: форми управлінської діяльності, що покликані забезпечити ефективність державно-службової діяльності та пов'язані з веденням документообігу, реєстрацією, оформленням і розсиланням документів, матеріалів, довідок, обробкою інформації (підрахунки, підготовка даних для машинної обробки); аналітичні розрахунки; різні вимірювання; матеріально-технічне забезпечення [10, с. 5].

Враховуючи вищевказані позиції, доцільно відзначити, що перелік відповідних організаційних форм діяльності обумовлюється специфікою правової форми, конкретним змістом реалізованої компетенції, а також особливостями структури й персонального складу компетентного органу [9, с. 43]. Таким чином, до організаційних форм діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні відносимо науково-методичне, інформаційно-аналітичне й матеріально-технічне забезпечення.

Науково-методичне забезпечення – це створення умов для запровадження досягнень науки й техніки в практику, що включає в себе апробацію, уточнення

умов і порядку застосування, розробку методичних рекомендацій чи інструкцій, підготовку користувачів тощо [11, с. 22]. Під науково-методичним забезпеченням діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні варто розуміти врегульовані на нормативно-правовому рівні напрями діяльності уповноважених суб'єктів (вищих навчальних закладів, Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, Наукової Ради Міністерства внутрішніх справ України), пов'язаних із розробкою, вдосконаленням і впровадженням у практичну діяльність науково обґрунтованих заходів, спрямованих на виконання завдань і функцій органів внутрішніх справ щодо забезпечення правопорядку в регіоні;

Основою інформаційно-аналітичного забезпечення є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона й захист інформації [12, с. 338]. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні являє собою законодавчо врегульовані заходи компетентних суб'єктів, пов'язаних зі здійсненням відповідних інформаційно-аналітичних операцій (створення й ведення обліків, формування, використання, поширення, обмін і захист інформації тощо) для дотримання та зміцнення правопорядку в регіоні. При цьому треба зауважити, що, як постає з вищевказаних положень, інформаційно-аналітична робота пронизує майже всі інші види організаційних форм діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні;

Матеріально-технічне забезпечення – це сукупність суспільних відносин, урегульованих нормативними актами або договорами із забезпечення матеріально-технічними ресурсами, необхідними для своєчасного й безперебійного проведення циклу робіт із виробництва, переробки й реалізації продукції, а також для виконання економічних, соціальних та інших завдань із метою задоволення певних потреб [13, с. 56]. Матеріально-технічне забезпечення діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні являє собою комплекс визначених на нормативно-правовому рівні заходів, що здійснюються задля задоволення матеріальних, фінансових і технічних потреб цих органів, виконання яких необхідне для якісного й безперебійного забезпечення правопорядку в регіоні.

Висновки. Підсумовуючи вищевказані положення, зазначимо, що важливість організаційних форм забезпечення діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні важко переоцінити. Хоча, як правило, такі форми й відіграють допоміжну роль, без їх застосування досягнути кінцевої мети – дотримання й зміцнення правопорядку в регіоні – майже неможливо. Під організаційними формами діяльності органів внутрішніх справ як суб'єктів забезпечення правопорядку в регіоні пропонуємо розуміти засновані на приписах нормативно-правових актів напрями діяльності цих органів, що мають допоміжний (обслуговуючий) ха-

ракти і сприяють досягненню кінцевої мети – дотриманню та зміцненню правопорядку в регіоні; їх здійснення жодним чином не зумовлює юридично значимих наслідків. До організаційних форм діяльності досліджуваних суб'єктів відносимо такі: науково-методичне, інформаційно-аналітичне, кадрове й матеріально-технічне забезпечення. Зауважимо, що

запропоновані види організаційних форм діяльності органів внутрішніх справ не претендують на абсолютність та в процесі виконання завдань і функцій щодо забезпеченню правопорядку в регіоні можуть впливати одна на одну, визначати особливості реалізації інших форм і внаслідок процесу вдосконалення практичної діяльності доповнюватися іншими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка. – К. : Юридична думка, 2007. – 992 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
3. Философский энциклопедический словарь / редкол. : С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичев и др. – 2-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1989 – 815 с.
4. Авторгов А. М. Адміністративно-правовий статус державного виконавця : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / А.М. Авторгов. – К., 2008. – 211 с.
5. Коваль Л.В. Адміністративне право України / Л.В. Коваль. – К. : Основи, 1994. – 154с.
6. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (енциклопедичний курс) : [підручник] / О.Ф. Скакун. – вид. 2-е, переробл. і доповн. – Х. : Еспада, 2009. – 752 с.
7. Петков С.В. Менеджмент в органах внутрішніх справ (організаційно-правові основи) : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 / С.В. Петков. – Х., 2005. – 500 с.
8. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления : [курс лекций] / Г.В. Атаманчук. – М. : Юридическая литература, 1997. – 398 с.
9. Ярмиш О.Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : [навчальний посібник] / О.Н. Ярмиш, В.О. Сergyгін. – Х. : Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. – 672 с.
10. Бахрах Д.Н. Формы и методы деятельности государственной администрации / Д.Н. Бахрах, С.Д. Хазанов. – М., 1993. – 124 с.
11. Матвієнко В.В. Криміналістичне забезпечення методики розслідування злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / В.В. Матвієнко. – К., 2009. – 248 с.
12. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України : у 3 т. / за заг. ред. М.Я. Азарова. – 2-ге вид., доп. та перероб. – К. : Міністерство фінансів України ; Національний університет ДПС України, 2011– . – Т. 1. – 2011. – 590 с.
13. Корнієнко Г.С. Правове регулювання матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників в умовах реформування АПК : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Г.С. Корнієнко. – К., 2003. – 190 с.